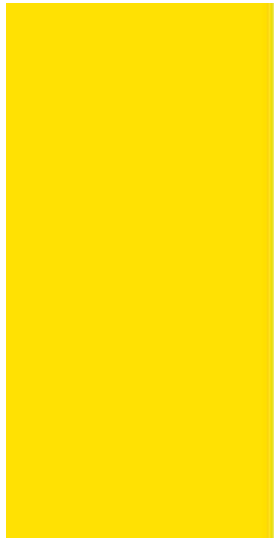

**De eenheid van de mensenfamilie en
Wereldwijde Solidariteit**

Module 3

Voor groepen binnen of buiten parochies
Om te werken met de encycliek

Caritas in Veritate

Van te voren

- zorg dat iedere deelnemer de encycliek Caritas in Veritate heeft. De encycliek is te bestellen bij het SRKK: bestel@rkk.nl
Online is de encycliek te vinden
http://www.rkkerk.nl/rkkerk/media/kerkelijke-documentatie/2009/detail_objectID693675.html
- Vraag mensen om de encycliek 1x van te voren te lezen.
- Kopieer en deel Handout 1 en 2 uit die achterin deze module te vinden zijn, en die citaten bevat over mensenrechten & plichten
- Zet de stoelen in een cirkel en zet in het midden een kleine tafel met daarop een Bijbel, twee kaarsen en eventueel wat bloemen
- Leg de Bijbel open bij de evangelist Matteüs, vijfde hoofdstuk, vers 1-16
- Vraag drie mensen om voor te lezen. 1 persoon om de passage uit het evangelie van Matteüs voor te lezen en 1 persoon om de citaten voor te lezen die over 'wereldwijde solidariteit' gaan en 1 persoon om 2 passages uit de Vastenbrief van 2009 voor te lezen (handout 2).
- Vraag of ze de teksten niet te snel willen voorlezen.
- Voor meer materiaal en andere thema's kijk op de website www.caritasinveritate.info.

Herhaal voor iedereen weer even kort wat het doel van de bijeenkomst is, om vanuit ons geloof na te denken over de betekenis van de encycliek Caritas in Veritate. Herhaal kort wat een encycliek is, een pauselijke rondzendbrief, en hoe deze past in een lange traditie van katholiek sociaal denken. Het doel van de huidige encycliek is het spreken over menselijke ontwikkeling in de context van de huidige economische crisis.

Caritas in Veritate: Mensenrechten en plichten

Begin

Nodig iedereen uit om zichzelf even kort voor te stellen en vraag daarbij aan de deelnemers of zij allemaal één mensenrecht zouden willen noemen die hen het meeste aanspreekt (kort, discussie volgt nog).

Gebed

Nodig iedereen uit om stil te worden om naar de lezing te luisteren.

Vraag aan de eerste lezer, van tevoren gevraagd, om uit het evangelie volgens Matteüs voor te lezen, uit het vijfde hoofdstuk, regel 1 tot en met 16.

Vervolg met een korte stilte om even na te denken over deze woorden.

De gespreksleider bidt daarna:

Vader, uw waarheid leren wij kennen in Uw Woord
Leid ons op de weg naar waarheid over de mens
Leer ons de weg van de liefde omdat U liefde bent.

Christus, belichaming van Liefde en Waarheid,
Help ons Uw gezicht te herkennen in de armen
Steun ons in het vinden van onze roeping om liefde en
gerechtigheid te brengen aan Uw volk.

Heilige Geest, zend Uw kracht om de wereld te veranderen
Bekrachtig ons om het goede voor alle mensen te doen
Ontsteek in ons het vuur van solidariteit en de eenheid van
alle mensen.

Wij vragen dit door Christus, onze Heer, Amen.

Hierna bidden alle aanwezigen samen het Onze Vader

Als dit de eerste keer is dat de groep bij elkaar is, vraag dan van tevoren aan de deelnemers of ze handout nummer 1 "Het best bewaarde geheim..." (achteraan deze module) van tevoren willen doorlezen. Dit kun je eventueel nog in een kort gesprek (10 minuten) over de volgende drie vragen behandelen:

1. *Hoe daagt het Evangelie ons uit om onze geloof praktisch vorm te geven in naastenliefde, gerechtigheid en vrede?*
2. *Waarom spreekt de Kerk zich uit over sociale vraagstukken? Wat zou de Kerk en de katholieke traditie onze samenleving, en de wereld kunnen bieden?*
3. *Hoe goed kent u de Katholiek Sociale Leer? Heeft u ooit van 1 van de documenten gehoord die in het lijstje staan? Vallen u onderwerpen op? Waarom?*

Uittreksels uit de encycliek

Vertel aan de deelnemers dat ze nu een aantal passages gaan horen uit de encycliek Caritas in Veritate.

Als eerste klinken een aantal passages over wereldwijde solidariteit. Na het lezen worden de deelnemers uitgenodigd om te reageren op een aantal discussievragen (zie hieronder).

Daarna klinken 2 passages uit de bisschoppelijke vastenbrief van 2009.

Het gaat erom te ontdekken wat deze teksten voor ons persoonlijk betekenen, niet om een vrijblijvende discussie over en weer.

Gesprekstips:

Vraag mensen om:

- 1) goed te luisteren
- 2) over "ik" en "mijzelf" te spreken (verantwoordelijkheid nemen en niet over "anderen" etc.)
- 3) zorg dat iedereen aan bod komt
- 4) blijf bij het onderwerp en focus op wat de boodschap voor jezelf zou kunnen betekenen
- 5) Blijf beleefd en tolerant naar elkaar.

Vragen bij wereldwijde solidariteit

1. Wat zou paus Benedictus XVI bedoelen als hij schrijft "De steeds meer geglobaliseerde samenleving maakt ons tot burens, maar niet tot broeders en zusters." Wat betekent dit voor ons als katholieken?
2. Wat zou paus Benedictus XVI bedoelen als hij schrijft "Omdat alle volken de bewerkers zijn van hun eigen ontwikkeling, ligt de verantwoordelijkheid daarvoor allereerst bij henzelf"? Wat is het verband tussen deze opmerking en de manier waarop we bijvoorbeeld onze hulp organiseren?
3. De paus stelt dat handel armoede kan reduceren, maar dat dit niet altijd het geval is. Hoe komt dat? Koopt iemand van u wel

- eens "Fair Trade" producten die "de producenten een eerlijke opbrengst" garanderen?
4. Waarom zegt paus Benedictus dat arme landen zelf betrokken zouden moeten zijn bij de "exploitatie van niet-hernieuwbare hulpbronnen". En waarom leidt deze exploitatie vaak tot conflicten?
 5. Wat is het verband tussen vredeshandhaving en vredesopbouw en het terugdringen van armoede?
 6. De paus roept op tot internationale samenwerking om de mondiale problemen aan te pakken. Wat zijn op dit moment de belangrijkste issues? Waarom kan niet ieder land voor zich deze problemen aanpakken?
 7. De Vastenbrief 2009 van de bisschoppen van Nederland suggereert dat we van geld vaak een afgod (Mammon) maken. Is dat herkenbaar?
 8. Wat zou je nodig hebben om met open handen te leven in vertrouwen op Gods liefde?

Hoe verder?

Praat met de groep verder over wat ze hebben geleerd, wat hen opviel, en hoe dit hun rol als ouder, verzorger, werknemer, burger, stemmer raakt. Deelnemers kunnen ook verder zoeken op het web, bijvoorbeeld:

Ontwikkelingssamenwerking: www.cordaid.nl

Gerechtigheid en vrede: www.justitiaetpax.nl

Klimaatverandering en kerk: www.ecocongregations.org
(oecumenisch)

Of heeft u zelf een goed idee? Mail het ons dan op info@caritasinveritate.info

Afsluiting

Laat opnieuw het evangelie van Matteüs 5, 1-16 voorlezen en vraag aan de mensen of ze hierna willen luisteren met de vraag "wat vraagt het Woord van God van mij?"

Korte stilte

Vraag aan mensen of ze iets willen delen van hun ervaring vanavond, wat nemen ze mee, wat vraagt de Heer?

Gespreksleider

Laten we deze avond afsluiten zoals we hem begonnen zijn, met de woorden die Jezus ons geleerd heeft:

Onze Vader...

Bedank de deelnemers en wens hen een goede reis naar huis. Of nodig ze uit voor een hapje en drankje na afloop van de bijeenkomst.

Handout 1. Het beste bewaarde geheim...

De encycliek van paus Benedictus XVI kwam uit in juni 2009. Deze rondzendbrief past in een lange traditie van sociale encyclieken die in de afgelopen 120 jaar door pausen zijn geschreven. In deze brieven probeert de Kerk een brug te slaan tussen haar morele principes en sociale leer aan de ene kant, en de concrete economische en sociale uitdagingen van de samenleving aan de andere kant.

Jezus Christus laat ons zien wat het betekent om je leven compleet te leven. Zijn leven is ook een voorbeeld voor ons leven. Zijn boodschap heeft zowel persoonlijke als maatschappelijke consequenties.

De sociale encyclieken laten zien hoe de boodschap van het evangelie en de katholieke sociale traditie in steeds veranderende omstandigheden, toch een kompas kunnen vormen om ons geloof in deze complexe wereld richting te geven. Daardoor is de katholieke sociale leer steeds eeuwenoud en toch altijd vernieuwend. Iedere tijd vraagt om een nieuwe hertaling. Paus Benedictus schrijft daarover:

De sociale leer van de Kerk belicht de steeds weer opduikende nieuwe problemen met een Licht dat niet verandert. Dat garandeert zowel het altijd actuele als het historische karakter van het leerstellige "erfgoed", dat met zijn specifieke kenmerken deel uitmaakt van de altijd levende overlevering van de Kerk. De sociale leer van de Kerk is gebouwd op het fundament dat de apostelen hebben doorgegeven aan de kerkvaders en dat dan door de grote christelijke leermeesters is opgenomen en verdiept. Deze leer grijpt uiteindelijk terug op de nieuwe mens, op de "laatste Adam", die "een levendmakende geest" werd (1 Kor. 15,45) en de oorsprong is van de liefde die "nimmer vergaat" (1 Kor. 13,8). De heiligen en allen die op het terrein van gerechtigheid en vrede hun leven voor Christus, de Verlosser, hebben gegeven, getuigen ervan. Hierin komt de profetische opgave van de pausen tot uitdrukking, om de Kerk van Christus apostolisch te leiden en de telkens nieuwe eisen van de evangelisatie te herkennen. (12)

De sociale leer wordt vaak het best bewaarde geheim van de kerk genoemd. Daarom volgt hier, ter introductie, een overzicht van een aantal belangrijke documenten:

Rerum Novarum (over de arbeid) 1891, Paus Leo XIII – Dit document is eigenlijk de 'grondwet' van het moderne katholieke sociaal denken. In antwoord op deze encycliek verschenen vele anderen (zie hieronder). De rondzendbrief gaat in op de erbramelijke werkomstandigheden van arbeiders als gevolg van de Industriële Revolutie, en bevat sterke kritiek op het socialisme en het kapitalisme. De paus pleit voor een minimumloon, de rechten van de arbeiders, het oprichten van werknemersorganisaties en

verwerpt de klassenstrijd. Paus Leo legde de grondslag voor wat later de voorkeursoptie voor de armen zou gaan heten.

Quadragesimo Anno (over de reconstructie van de sociale orde) 1931, paus Pius XI – Ter gelegenheid van de 40ste verjaardag van Rerum Novarum, gaat deze encycliek in op de nieuwe omstandigheden op het gebied van arbeid en industrialisatie. Daarnaast bevat de encycliek een stevige kritiek tegen het communisme, het ongebreidelde kapitalisme, de klassenstrijd, en de groeiende ongelijkheid. Paus Pius veroordeelt de concentratie van rijkdom en economische macht, en roept op tot een reconstructie van de sociale orde op grond van het subsidiariteitsbeginsel.

Mater et Magistra (Christendom en Sociale Vooruitgang) 1961, paus Johannes XXIII – Deze encycliek kwam 70 jaar na Rerum Novarum uit en beziet de rol van de Kerk als “Moeder en Leraar”, die de wereld heil moet brengen en verbetering in de sociale verhoudingen. De brief bespreekt wetenschap en techniek, en de mogelijkheden die deze bieden voor het verbeteren van het lot van de mensheid. Tegelijkertijd staat de brief stil bij de beperkingen als gevolg van de nieuwe ontwikkelingen en de noodzaak om menselijke vrijheden, inclusief mensenrechten, te beschermen. Paus Johannes liet duidelijk weten dat de groeiende kloof tussen rijke en arme landen hem grote zorgen baarde. Ook was hij ongerust over het lot van de boeren en landelijke streken en de wapenwedloop. De encycliek roept rijkere landen op om arme landen te helpen.

Pacem in terris (Vrede op aarde) 1963, Paus Johannes XXIII – Deze encycliek verscheen twee maanden voor de dood van de paus en was gericht aan alle “mensen van goede wil”, en niet alleen maar aan katholieken. Als reactie op de Cubacrisis (1962) die de wereld tot de rand van een nucleaire oorlog had gebracht riep de paus op tot wereldvrede specifiek door het respecteren van mensenrechten en ontwapening. Ook riep de paus op tot een wereldautoriteit die zou waken over het universele algemeen welzijn.

Populorum Progressio (Over de ontwikkeling van de volkeren) 1967, Paus Paulus VI. Deze encycliek, die paus Benedictus in zijn nieuwe encycliek herdenkt, beziet de economie op wereldschaal en plaatst daarin de zorgen over eerlijk werk, eerlijk inkomen en mensenrechten. Paus Paulus VI meent dat ‘ontwikkeling’ het nieuwe woord voor ‘vrede’ zou moeten worden. Ook vraagt hij aandacht voor de onrechtvaardige structuren die tot ongelijkheid leiden en bepleit hij nieuwe internationale en sociale verbanden.

Laborem Exercens (Over de menselijke arbeid) 1981 – Paus Johannes Paulus II – Deze encycliek viert de 90ste verjaardag van Rerum Novarum. Ze pakt een aantal oude thema's weer op en benadrukt het belang van arbeid boven kapitaal. Paus Johannes Paulus spreekt ook over gehandicapte werknemers, migratieproblemen, materialisme en de spiritualiteit van werken.

Sollicitudo Rei Socialis (Over de sociale zorg van de Kerk) 1987, paus Johannes Paulus II – Deze encycliek herdacht de 20ste verjaardag van Populorum Progressio en stelde het solidariteitsbegrip centraal. Ook bevatte de encycliek stevige kritiek op het Oost-West denken dat door de Koude Oorlog de aandacht voor de arme landen weg leek te drukken.

Centesimus Annus (de honderdste verjaardag) 1991, Paus Johannes Paulus II. Deze encycliek keek terug op 100 jaar geschiedenis van de Sociale Leer en vooruit naar de nieuwe uitdagingen na de val van het communisme. Wat zijn goede morele grondslagen voor de economie, welke voor en nadelen kleven er aan het marktsysteem? Wat is de verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven, wat zijn de taken van de overheid?

Compendium van de sociale leer van de kerk (2004), pauselijke raad voor rechtvaardigheid en vrede – bevat een uitgebreide introductie en een overzicht van de sociale leer op belangrijke thema's geordend.

Deus Caritas Est (God is liefde) 2005, Paus Benedictus XVI – De eerste encycliek van de paus waarin hij de band tussen de liefde voor God en de liefde voor de naaste benadrukte. Paus Benedictus stelt dat de Kerk de naastenliefde, net als het Evangelie en de sacramenten, nooit uit het oog mag verliezen. De liefde voor de armen staat centraal in het katholieke leven.

Caritas in Veritate (2009), Paus Benedictus XVI – Al verwacht vanaf 2007 gaat deze nieuwe encycliek in op de grote thema's van Populorum Progressio, en stelt daarin dat de brief uit 1967 de "Rerum Novarum" was voor onze tijd. Veel aandacht voor ethische vragen in de hedendaagse economie, rechten en plichten, en de zorg voor de schepping.

Handout 2:

Uittreksels uit Caritas in Veritate over mondiale solidariteit

De steeds meer geglobaliseerde samenleving maakt ons tot burens, maar niet tot broeders en zusters. De rede is op zichzelf in staat de gelijkheid onder de mensen te vatten en een burgermaatschappij te vestigen, maar de rede kan geen broederlijkheid tot stand brengen. De oorsprong daarvan ligt namelijk in een transcendente roeping door God de Vader, Die ons het eerst heeft liefgehad en ons door de Zoon leert wat broederlijke liefde is. (19)

Omdat alle volken de bewerkers zijn van hun eigen ontwikkeling, ligt de verantwoordelijkheid daarvoor allereerst bij henzelf; zij zullen haar echter onmogelijk kunnen verwerkelijken, wanneer zij van elkaar geïsoleerd blijven leven. (47)

Hulpprogramma's moeten in steeds grotere mate worden gekenmerkt door aanvulling en deelname vanuit de basis. Het is namelijk waar dat in de landen die ontwikkelingshulp ontvangen de grootste hulpbron de rijkdom aan mensen is: dat is het echte kapitaal dat moet groeien, om de armste landen te verzekeren van een werkelijk autonome toekomst. (58)

Bij het zoeken naar oplossingen in de huidige economische crisis moet de ontwikkelingshulp aan de arme landen worden gezien als een echt middel tot het creëren van welvaart voor allen...Vanuit dit gezichtspunt zullen de economisch meer ontwikkelde landen al het mogelijke doen om hogere percentages van hun bruto binnenlands product beschikbaar te stellen voor ontwikkelingshulp, waarbij natuurlijk de op het niveau van de internationale gemeenschap aanvaarde verplichtingen nagekomen moeten worden. (60)

Sommigen hebben vaak de concurrentie van de invoer van – gewoonlijk agrarische – producten uit economisch armere landen gevreesd. Niettemin moet eraan herinnerd worden dat voor deze landen het op de markt brengen van zulke producten dikwijls betekent dat ze op korte en lange termijn kunnen overleven. Een rechtvaardige en evenwichtige wereldhandel op agrarisch gebied kan voor iedereen voordeel hebben, zowel wat betreft vraag als aanbod. (58)

Consumenten moeten voortdurend worden opgevoed met betrekking tot de rol die ze dagelijks vervullen en die ze met respect voor morele principes kunnen volbrengen, zonder de eigen economische redelijkheid van het koopgedrag te verminderen... Verder is het nuttig nieuwe vormen te bevorderen van verhandeling van producten, die afkomstig zijn uit onderdrukte delen van de wereld, om de producenten te verzekeren van een aanvaardbare beloning (66)

Het opkopen van natuurlijke hulpbronnen, die zich in veel gevallen juist in de arme landen bevinden, leidt tot uitbuiting en veelvuldige conflicten tussen naties en ook binnen de landen zelf. Zulke conflicten worden dikwijls juist op het grondgebied van die landen uitgevochten, waarbij een zware tol wordt geëist van dood, vernietiging en verder verval. De internationale gemeenschap heeft de onontkoombare opgave om met institutionele middelen paal en perk te stellen aan de exploitatie van niet-hernieuwbare hulpbronnen, en daarbij ook de arme landen te betrekken, om samen met hen plannen voor de toekomst te maken. (49)

De *opbouw van de vrede* vereist evenzeer het voortdurend aanknopen van diplomatieke contacten, economische en technologische uitwisseling, culturele contacten, overeenkomsten over gemeenschappelijke plannen, alsook de aanvaarding van gezamenlijk gedeelde verplichtingen, om oorlogsdreigingen te beteugelen en de regelmatig terugkerende terroristische uitdagingen met wortel en tak uit te roeien. Opdat deze pogingen duurzame effecten zullen produceren, moeten ze echter kunnen steunen op waarden die in de waarheid van het leven geworteld zijn (72)

Om de wereldeconomie richting te geven, de door de crisis getroffen economieën te saneren, een verergering van de crisis en de daaruit voortvloeiende onevenwichtigheden te voorkomen, om een gepaste en volledige ontwapening tot stand te brengen, om de veiligheid en de vrede in stand te houden, om bescherming van het milieu te garanderen en om de migratiestromen onder controle te houden, is een echt *politiek wereldgezag* dringend noodzakelijk, zoals mijn voorganger, de zalige Paus Johannes XXIII, reeds heeft aangegeven. Een dergelijk gezag moet zich onderwerpen aan de wet, zich consequent houden aan de beginselen van subsidiariteit en solidariteit, gericht zijn op de verwezenlijking van het algemeen welzijn, zich inzetten voor het tot stand brengen van een werkelijk integrale menselijke ontwikkeling, die zich laat inspireren door de waarden van liefde in waarheid. (67)

Uit de Vastenbrief 2009

Een eenvoudig en positief gebruik van Geld, zonder dat het Mammon wordt, veronderstelt een grote vrijheid bij de mensen. En met die vrijheid bedoelen we hier niet allereerst een keuzevrijheid, maar vrijheid van angst, vrijheid tot liefde. Zonder angst in liefde en vertrouwen leven, dat is de ware vrijheid. Die vrijheid is echter niet vanzelf gegeven met dat we er zijn. In onze wereld stuiten we samen op zonde en kwaad bij anderen en bij onszelf. In het dagelijks leven blijken geld en goed telkens weer Mammon, die ons verleiden tot egoïsme en ons afhouden van een leven dat vrij is voor God en onze naaste. (Vertrouwen in een tijd van crisis, 2009)

Het is alsof we de macht van geld als een ballon opblazen. Deze macht heeft tegelijk iets van schijn en iets van realiteit. De macht is reëel: de crisis bij de banken en de koerswisselingen in New York, Tokio of Amsterdam betekenen nog meer werkloosheid en honger in veel arme landen. Dichterbij huis merken we ook de gevolgen. De opgeblazen ballon is echter ook kwetsbaar. Afgoden zijn niets waard, ze blijken slechts een schijn van macht te bezitten. Het is als met zoveel dat ons imponeert: wij zijn er bang voor, maar als we ons over onze angst heen zetten, vragen we ons naderhand af, waar we eigenlijk bang voor zijn geweest. (Vertrouwen in een tijd van crisis, 2009)